Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2020 Cilt-Sayı: 13(3) ss: 512-530
Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2020 Vol-Issue: 13(3) pp: 512-530
http://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf/

Araştırma Makalesi
Research Article

ISSN: 2564-6931
DOI: 10.25287/ohuiibf.682644
Geliş Tarihi / Received: 31.01.2020
Kabul Tarihi / Accepted: 03.07.2020

KAMU HİZMETİ ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİMİN TÜRK YÖNETİM GELENEĞİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Şadiye ARSLAN[1]

Öz

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde kamu hizmeti sunumunda meydana gelen değişimler birçok araştırmanın konusu olmuştur. Daha önce geçerli olan yönetim araçlarının kökten değişimine yol açan bu süreç, çok geçmeden tüm dünyayı etkisi altına almayı başarmıştır. Artık kamu hizmeti anlayışı da iki farklı perspektifte yorumlanmaktadır. Bunlardan ilki klasik bağlamda devlet iktidarı veya kamu yararı adına hareket etmeye dayalı kamu hizmeti anlayışı, diğeri bir işletme tekniği olarak kamu hizmeti anlayışıdır. Bu çalışmanın amacı kamu hizmeti anlayışında yaşanan değişimin genel aşamalarına değinerek Türkiye'deki yönetim geleneği çerçevesinde incelenmesidir. Kamu hizmeti anlayışında yaşanan değişimi teorik zeminde ele alan çalışma, konuya ilişkin literatür taranarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda kamu hizmeti anlayışındaki değişim Robert B. Denhardt ve Janet V. Denhardt'ın üç aşamada ele aldığı gibi Klasik Kamu Yönetimi, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yeni Kamu Hizmeti yaklaşımlarından yola çıkılarak incelenmiştir. Çalışmada söz konusu yaklaşımların Türk kamu hizmeti anlayışındaki değişimine olan katkısı yerleşik yönetim geleneği ve kültürü çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler **:** *Kamu Hizmeti, Kamu Hizmeti Anlayışındaki Değişim, Türk Yönetim Geleneği.*

Jel Sınıflandırılması **:** *H70, H83.*

[1] Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sdygngr85@gmail.com, ORCİD: 0000-0002-3598-3209

Atıf/Citiation (APA6): **Arslan, Ş. (2020). Kamu hizmeti anlayışındaki değişimin Türk yönetim geleneği çerçevesinde değerlendirilmesi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13*(3), 512–530.**

EVALUATION OF THE CHANGE IN PUBLIC SERVICE APPROACH IN THE CONTEXT OF TURKISH MANAGEMENT TRADITION

Abstract

Changes in public service provision in the last quarter of the twentieth century have been the subject of many studies. This process, which led to the radical change of the prevailing management tools, was soon able to influence the whole world. The concept of public service is now interpreted in two different perspectives. The first is the understanding of public service in the classical context based on state power or acting on behalf of the public interest, and the other is the concept of public service as a business technique. The aim of this study referring to the general stage of the shift in public service management approach is to examine the framework of tradition in Turkey. The study, which deals with the change in the understanding of public service on the theoretical ground, has been evaluated by reviewing the literature on the subject. In this context, the change in the understanding of public service was examined based on Classical Public Administration, New Public Management and New Public Service approaches as discussed by Robert B. Denhardt and Janet V. Denhardt in three stages. In this study, the contribution of these approaches to the change in the understanding of Turkish public service is discussed within the framework of the established management tradition and culture.

Keywords *: Public Service, Change in Public Service Approach, Turkish Management Tradition.*

Jel Classification *: H70, H83.*

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın idamesi için yürütülmesi zorunlu olan kamu hizmeti, bu özelliğiyle hem devletin hem de idarenin varlık sebebi olarak önemli bir konuma sahiptir. Bir kavram olarak on altıncı yüzyılda ortaya çıkan kamu hizmeti kavramı, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren devlet faaliyetlerinin genişlemesi neticesinde gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Kamu hizmeti teorik açıdan gerçek içeriğine ise ancak yirminci yüzyılın başlarında Léon Duguit, Roger Bonnard ve Gaston Jeze tarafından kurulan Kamu Hizmetleri (Bordeaux) Okulu ile kavuşmuştur. Bu okul, kamu hizmetini tüm idare hukukunun ve hatta devletin açıklayıcı bir kavramı olarak kurgulamıştır. Böylece devlet ile kamu hizmeti arasında var olan organik bağ da oluşmuştur. II. Dünya Savaşından sonra devletin özel sektör gelişimi için bir takım iktisadi rol ve sorumlulukları yüklenmesi gerekliliği, kamu hizmeti kavramının kapsamını ekonomiyi de kapsayacak ölçüde genişletmiştir. Bu dönemde uygulanan sosyal refah devleti politikaları, devlete ekonomik yaşamdan sosyal yaşama kadar birçok alanda düzenleme yetkisi vermiştir (Avcı, 2014: 106–108).

Klasik kamu hizmeti kavramına gelişim süreciyle atfedilen bu rol, 1970'li yıllardaki küresel ekonomik krize kadar varlığını devam ettirmiştir. Nedeni devletin aşırı genişleyen yapısına bağlanan söz konusu kriz dönemi kamu yönetiminin daha etkin hizmet şartlarına sahip olmasına yönelik klasiklerden farklı yeni yaklaşımları gündeme getirmiştir. Bu yaklaşımlardan en önemlisi Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) yaklaşımıdır. YKİ'nin yükselişe geçmesinde birçok faktör etkili olmuştur. Küreselleşme ve neo-liberalizmin yanı sıra artan kamusal harcamalar ve verimliliğe ilişkin beklentiler bu faktörlerden bazılarıdır. Bu kapsamda klasik yönetim yapısının katı hizmet şartları teorik açıdan dönüşüme uğramıştır. YKİ, önerdiği piyasa temelli kamu yönetimi anlayışı ile özel sektörün işletmeci mantığını esas alan yeni bir kamu hizmeti anlayışını gündeme getirmiştir. Sunmuş olduğu standartlarla hizmet sunumunda ise sadece verimliliği esas alan ve kamu hizmetini girişimcilik kültürüyle ilişkilendiren bir yaklaşım ortaya koymuştur. Kamu hizmetini gerçek anlamından uzaklaştıran YKİ yaklaşımı, bu özelliği ile bir süre sonra eleştirilere maruz kalmıştır. Kamu yönetiminin dinamik yapısı gereği, 1990'lı yılların sonlarında bu sefer YKİ yaklaşımına alternatif olabilecek yeni yönetim teknikleri sunulmuştur. Bu yönetim tekniklerinden biri de Yeni Kamu Hizmeti (YKH) yaklaşımıdır. YKH yaklaşımı, klasik yaklaşımın bir takım ilkelerini tekrar

gündeme getirmiş ve yeni bir piyasacı yönetim önermiştir. Demokratik katılım ve vatandaşlığı kamu hizmetinin özü olarak kabul ederek devleti, vatandaşların hak ve çıkarlarını garanti eden bir düzeni sağlamak adına var olduğu düşüncesini tekrar ön plana çıkarmıştır.

Batılı toplumların sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde deneyimledikleri bu küresel değişimler, tüm ülkelerdeki kamu hizmeti şartlarını aynı doğrultuda değişime zorlamıştır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra kamu yönetimi birçok ülkede büyük bir reform dalgası altına girmiştir. Türkiye'de de özellikle son yıllarda devlet ve kamu hizmeti anlayışı önemli ölçüde değişime uğramıştır. Söz konusu değişim süreci ise ülkenin tarihsel koşulları çerçevesinde oluşmuş yapıları dönüşüme zorlarken, mevcut yönetim geleneği kamu yönetimindeki gelişimin Batıdakinden farklı doğrultuda ilerlemesine neden olmuştur. Bu nedenle bir yandan kamu yönetimi reformize edilmeye çalışılırken, diğer yandan geleneksel yapılar sürekliliğini korumaya devam etmiştir.

Çalışmada, Türkiye'nin kamu yönetimindeki gelişim çizgisinin Batıdakiyle aynı doğrultuda ilerlemediği ve tarihsel koşulların etkisi altında şekillendiği, bunun sonucu olarak kamu hizmeti şartlarının ise mevcut devlet geleneği nedeniyle Batıdaki örneklerinden farklı yönde geliştiği hakkında genel bir inceleme yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda ise kamu hizmeti kavramının değişen yapısı Denhardt ve Denhardt'ın üç aşamada ele aldığı, yukarıda da anılan, yönetim yaklaşımlarıyla birlikte değerlendirildikten sonra kamu hizmeti anlayışındaki değişimin Türkiye'deki yansımasına yönetim geleneği ve kültürel yapı bağlamında yer verilmiştir. Kamu hizmeti anlayışının değişiminde ise teknik hususlardan çok kuramsal temellere değinilmeye çalışılmıştır. Böylece Türkiye'de nasıl bir kamu hizmeti anlayışı olduğu sorusuna cevap aranırken, kamu yönetimine etki eden oryantalist yaklaşımların etkilerine kuramsal açıdan yer verilmeye çalışılmıştır. Kamu yönetiminde meydana gelen dönüşümün yönü ve kapsamı ile ilgili ortaya konulan küresel yaklaşımların Türkiye'deki kamu hizmeti anlayışında yaşanan değişimi açıklamakta yetersiz kalacağı düşüncesi çalışmanın tamamlayıcı içeriğini oluşturmaktadır.

I. KAMU HİZMETİ VE TÜRK YÖNETİM GELENEĞİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Devlet sürekli değişim ve etkileşim içinde olan adeta canlı bir varlıktır. Dolasıyla dünyada meydana gelen yeniliklere, teknolojik ilerlemelere küreselleşmenin etkisiyle de ayak uydurmak zorundadır. Bu çabalar içerisinde yönetim anlayışında meydana gelen değişimler, devlete çeşitli görevler yüklemiştir. Kamu hizmeti kavramının da içerdiği anlam konjonktürel koşullara göre, kapsam ve sunumu da zamana göre değişkenlik göstermektedir. Bununla birlikte her değişim Türk kamu yönetimi geleneği çerçevesinde şekillenmekte ve anlam kazanmaktadır.

I.I. Kamu Hizmeti

20. yüzyıl, yönetim ile siyaset arasında katı ve kesin ayırımın benimsenmesi ile birlikte, kariyer sisteminin kabul edilmesiyle kamu kurumlarının yapısı ve fonksiyonlarının büyütülmesi ve kamu hizmetlerinin genişlemesi kamu yönetimi kavramından yaşanan değişimlerin etkisinden kaynaklanmaktadır (Eryılmaz, 2008: 233–234). Bugün kullandığımız anlamda kamu yönetimi kavramı Fransız Jean Bodin'in 1812 yılında yayınladığı "Kamu Yönetimin İlkeleri" isimli eserinde kullanılmış ve kamu yönetimi anlayışının temelleri atılmıştır (Eryılmaz, 2014: 34; Karasu, 2004: 227).

Kamu yönetimi, devletin işleyişinde görevlerini yerine getirmek amacıyla kamu otoritesinin örgütlenme biçimidir (Berkün, 2017: 640). Güner'e göre; "kamu sektöründe yer alan, mal ve hizmet üreten, kaynak aktarılan veya kaynak kullanan, hukuki nitelikleri ve piyasa için mal üretmeleri organik yanlarını etkilemeyen örgütlerin tümü yapısal anlamda kamu yönetimi kavramını oluşturmaktadır" (Güner, 2014: 67).

Geleneksel kamu yönetimi 1870-1970 yılları arasındaki kamu yönetimindeki düşünce yapısını kapsayan bir anlayış biçimi olarak 20. Yüzyılın son çeyreğine kadar fazla değişeme uğramamıştır.

Max Weber'in bürokrasi modeline göre formüle edilen geleneksel kamu yönetimi modeli ayrıntılı kurallara ve biçimselliğine dayalı olmasının yanı sıra gayri şahsi, katı hiyerarşi ve merkeziyetçi nitelikler taşımaktadır (Korkut, Acar, & Tetik, 2015: 109).

Geleneksel kamu yönetimi anlayışının alt yapısını oluşturan üç temel isim bulunmaktadır. Bunlar; kamu yönetiminin siyaset biliminden ayrı bir alan olduğunu ortaya koyarak, kamu yönetiminin çerçevesini çizen Woodrow Wilson. Çerçevesi çizilen kamu yönteminin temel çekirdeği olan örgütlenme sistemi üzerinde durup "Bürokratik Örgütlenme Modelini" geliştiren Max Weber. Son olarak "Bilimsel Yönetimin İlkeleri" isimli eseriyle kötü yönetim sonucunda ülkenin yaşadığı olumsuzlukları konu alıp, bunlara çözüm önerileriyle geleneksel yönetim anlayışının gelişimine katkı sağlayan Frederik W. Taylor'dur (Akçakaya, 2017: 199).

Kamu yönetimi kapsam itibariyle geniş bir alanı ifade ettiği için ve hepsine hitap edebilmek için diğer disiplinlerle iletişim içinde olmuştur. Hatta kamu yönetiminin tamamen ayrı bir disiplin olarak ifade edilmesi için yakın olduğu disiplinlerden farklı yönleri ön plana çıkartılıp, ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Neticede siyaset bilimi ve idare hukukundan ayrıştılırken kamu yönetimi kendisini işletme yönetiminin yanında bulmuştur (Saklı, 2011: 99). Zaten kamu yönetiminin hitap ve hizmet ettiği kesim itibariyle yalın bir alanda kalması beklenemez. Bunun yanında kamu yönetimi kendi içinde de farklı kollarda faaliyet göstermektedir. Demir'e göre; bilim dalı, örgütlenme biçimi ve teknik destek birimi olan bu kolların irtibatlandırılışı şu şekildedir. Devlet ve devlet personelinin davranışlarını ele aldığında kamu yönetiminin bilim yönünü görürüz; devletin hedeflerine ulaşması için düzenli şekilde kurumların oluşturulup, buradaki istihdamın sağlanmasında örgütlenme biçimini; devletin yürütme vasfıyla devlet faaliyetlerini gerçekleştirmesi, örgütleri bir çatı altında toplaması da teknik bir destek birimi olarak kamu yönetimini tarif etmektedir (Demir, 2014: 153).

Devlet, geleneksel yönetimde kamu kurumları vasıtasıyla hizmetleri doğrudan sunup (Ütük, 2015: 49), kontrolün tamamen kendisinde olması için tüm plan ve politikaların hem tasarlanmasını hem de uygulanmasını kendisi yapıyordu. Vatandaşların ve diğer aktörlerin devletin bu aktifliği karşısında kararlara katılım noktasında sessiz kalıp, pasifleştirildikleri bilinmektedir. Bu katılımdaki eksiklik yönetimde gizliliği ortaya çıkarmış böylece şeffaflık ve hesap verebilirlik geri planda kalmıştır (Kaya, 2017: 749). Ayrıca ağır bürokratik hiyerarşi içinde olan bu model, devamlılığın, istikrarın esas olduğu, kamu çıkarı ile motive edilmiş bir personel sistemi ile karakterize edilmiştir (Gökçe, & Turan, 2008: 178).

Ülkemiz açısından her kadar yönetim örgütlenme sistemimiz Osmanlı İmparatorluğuna dayansa da Türkiye'de modern manada kamu yönetimi disiplini inşası ve kurumsallaşması 1950'li yıllara tekabül etmektedir (Altunok, 2011: 233). Geleneksel kamu yönetimi anlayışı 2. Dünya Savaşı sonrasında istikrar bekleyen toplumların ihtiyaçlarını karşılarken, sosyal refah devlet anlayışı ile her alana müdahale eden, sosyal ve ekonomik alanda kendi eliyle bizzat faaliyet yürüten büyük ve bürokratik bir devlete bürünmüştür (Akçakaya, 2017: 190).

Türkiye'de yönetim yapısı idari, askeri, adli ve akademik olmak üzere dört alan üzerinde yükselmektedir. Yönetim yapısının genel ilkeleri 1982 Anayasasının 123. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre idare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir (Sayan, 2008). İdari alanda kendi içinde merkezi ve yerel olmak üzere iki seviyede örgütlenmektedir (Güner, 2014: 67). Merkezi yönetimle yerel yönetimler kamu hizmetlerini yerine getirirken yetki ve sorumlulukları paylaşmaktadırlar (Göküş, 2010: 194).

Kamu hizmetinin devletin açıklayıcı bir unsuru olarak kabulünde Leon Duguit önemli bir yere sahiptir. Duguit (1972, akt. Onar, 1996: 32) kamu hizmetini; niteliği gereği gerçekleştirilebilmesi sadece yönetici güç ile mümkün olan, bu nedenle sunumu da yönetenlerce sağlanan, düzenlenen ve denetlenen faaliyetler bütünü olarak tanımlamıştır. Yani toplumsal yaşam için gerekli tüm faaliyetlerin idare tarafından üstlenilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır.

Disipliner bir alan olarak kamu hizmeti idare hukukunun etkisi altında şekillenmiştir. Bu durumda, kavramın ortaya çıkış koşullarının yanı sıra merkezi idarenin ağırlıklı olduğu ülkelerde (Fransa ve Türkiye gibi) idare hukuku kapsamında kamu hizmetinin önem kazanan ve sorumluluk üstlenmeyi gerektiren değerli bir alan olarak görülmesi etkili olmuştur. Söz konusu ülkelerdeki

kavramsal tanımıyla kamu hizmeti: "Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerin bunların gözetim ve denetimi altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak ve kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş sürekli ve düzenli faaliyetler" olarak tanımlanmıştır (Gözler, 2003: 219).

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere merkezi idarenin ağırlıklı olduğu ülkelerde kamu hizmeti, devletin varlık nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel bağlamda Türkiye ve onun gibi kamu hizmeti sunumunda devletin uzun yıllardır tekel konuma sahip olduğu ülkeler, bu tanım gereği daha çok hizmet sunumunun daha güçlü bir devlet getireceği anlayışını benimsemişlerdir. Klasik kamu yönetimi ile örtüşen bu anlayış süreklilik, eşitlik, tarafsızlık ve bedelsizlik gibi temel özellikleri teorik olarak kamu hizmeti doktrinine atfetmiştir. Nitekim kamu hizmeti kamu yararı bulunan bir gereksinimin karşılanması amacına yöneldiğinden sürekli ve düzenli bir biçimde yürütülmesi vazgeçilemez bir gereksinim olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kamu yararı kişisel çıkarların üstünde olduğundan idare bu hizmetleri yürütürken nesnel yani eşit ve tarafsız olma yükümlülüğü altına girmiştir. Dolayısıyla kişiler kamu hizmetlerinden yararlanma ve kamu hizmetlerine katılma yönünden eşit konumda sayılmışlardır. Bu durumla bağlantılı olarak ise idare, hizmet sunumunda hiçbir kişi veya grubu siyasi düşünce, etnik köken ve dinsel inanış gibi nedenlerle ayırmamaktadır. Yine idare söz konusu eşitliği sağlamak adına kamu hizmetinden yararlananlardan bir bedel de almamaktadır. Kamu hizmetlerini kar amacı gütmeden vatandaşlara sunmaktadır. Bu kapsamda sadece belirli hizmetler, bedelinin söz konusu hizmetten hiç yararlanmayanlara yüklenmemesi için kanunun öngördüğü miktarlarda harç, resim vb. katılma paylarına tabi tutulmaktadır (Yalçın, 2011: 26).

Teknolojik gelişmeler karşısında popülerliğini yitiren geleneksel yönetim anlayışı, insan faktörünü dikkate almayan, katı kural ve usulleri olan ama özgürlükçü olmayan girişimden ve şeffaflıktan yoksun, yavaş, verimsiz, hantal, bürokratik, sorumluluk ve risk almaktan kaçınan bir yapıda olması gerekçeleriyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bunların sonucunda da kamu yönetiminde bir paradigma arayışı başlamış, neticede kamunun küçültülmesi ile yeni bir kamu yönetimi anlayışına geçilme fikri gündeme gelmiştir (Korkut, Acar, & Tetik, 2015: 109–110; Gökçe & Turan, 2008: 177).

I.II. Türk Yönetim Geleneği

Ülkemizde modern idare hukukunun kurucusu olarak anılan S. Sami Onar'ın da kapsayıcı tanımıyla kamu hizmeti kısaca devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ya da bunların kontrolleri altındaki özel teşebbüsler eliyle kamuya özgü genel ve kolektif birtakım ihtiyaçların karşılanması ve kamu yararının sağlanması amacıyla uygulanan sürekli ve düzenli faaliyetlerdir (Onar, 1996: 13). Bu tanım aynı zamanda Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyete uzanan süreçte kamu örgütlerinin işleyiş yapısını değişen ve değişmeyen yönleriyle açıklayan nitelikleri bünyesinde barındırmaktadır. Tüm dünyada 19. yüzyılın sonlarında başlayıp, 20. yüzyılın büyük kısmında etkinliğini sürdüren geleneksel kamu yönetimine 1980'lerden itibaren reform adı altında bir dizi revizyon yapılırken, modernleşme süreciyle erken tanışan Türk bürokrasisinde de bir değişim sürecine girilmiş, fakat değişim Türk bürokrasisinde kendine özgü bir gelişim seyriyle yaşanmıştır. Bu çalışmada hayata geçen reformlardan ziyade, söz konusu reformların alışılagelmiş bir yönetim geleneği çerçevesinde kamu hizmet sunumuna etkileri tartışmaya açılmaktadır. Bu kapsamda kamu hizmetinin yanı sıra günümüzde de etkisini sürdüren yönetsel geleneğin kavramsal açıdan neyi ifade ettiğini ele almak gerekmektedir.

Bilindiği gibi kamu yönetiminde gerçekleştirilen reformlar yönetim biçimini oluştururken, bu reformların uygulanışındaki yöntem ve teknikler yönetme biçimini oluşturmaktadır (İlhan, 2015: 15). Söz konusu yöntem ve teknikler her dönemde farklı bir nitelik kazanmasa da Osmanlı devletinden itibaren süregelen modernleşme çabalarının etkisi yapı ve işleyişte her daim batının referans alınması sonucunu doğurmuştur (Şahin, 2007: 54–55). Bununla birlikte karşılaştırmalı kamu yönetiminde de kabul edilen temel görüş de referansın bire bir alınmasından çok ülkenin kendi sistemine adapte edilerek alınması, bunun için ön hazırlıklarının yapılması ve hitap ettiği kesimlerin değer ölçüleri ile uyuşması ile anlam kazanmaktadır (Doğan, 2000).

Yaklaşık yüz elli yıllık reform denemeleri sonucunda Türk kamu yönetiminin ise çoğunlukla doğrudan aktarmacı bir mantıkla reformları hayata geçirdiği ve tarihsel koşullar çerçevesinde şekillenen yapı üzerine doğrudan entegre edilen değişimin ise çoğunlukla Osmanlı'dan rücu eden tarihsel koşullarla tekrar yüzleşmesi sonucunu doğurduğunu göstermektedir. Heper söz konusu durumu özellikle kamu bürokrasisi yönünden açıklayarak, kamu hizmet sunumunda başat aktör olan bürokrasinin Batı toplumlarında kazanmış olduğu rolün anlaşılmasını sağlayan yaklaşımların Türkiye'yi açıklamakta yetersiz kaldığı öngörüsünde bulunmuştur (Heper, 1974: Önsöz). Çünkü modernleşme sürecinin genellikle dış dinamiklerin etkisiyle yönetilmiş olması değişimin de sürekli yönetici elit tarafından halka rağmen ve dolayısıyla halktan kopuk bir şekilde merkeziyetçi yaklaşımlarla gerçekleştirilmeye çalışılması sonucunu doğurmuştur (Görmez, & Bahçeci, 2014: 16). Bu durum yönetim geleneğinin küreselleşme ve sürekli değişme gibi sloganlarla yürütülen reformlar üzerindeki etkisinin küçümsenmeyecek kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Bu bakımdan gelişim seyri kendine özgü olan Türkiye'de tarihsel açıdan sahip olunan yönetim geleneği Batıyla arasında olan farklılığın da temelini oluşturmaktadır. Toplumun Batıda olduğu gibi devletten özerkleşip kendi hak ve taleplerini dile getirebilen 'sivil' bir hüviyet kazanamayışı ile devletin üzerine inşa olduğu patrimonyal anlayışın sürekliliğini koruması, kendini her defasında yeniden üreten bir yapının müsebbibi olarak görülmektedir (Dinler, 2009: 17). Bu bağlamda tarihinin büyük bir bölümünde kurumsal modernleşmesini asker/sivil bürokrat seçkinler aracılığıyla sağlayan ülkede süreç, Batı tarafından üretilerek katı şekilde tanımlanmış idealler kümesinin doğrudan uygulanmaya çalışılmasıyla yürütülmüştür. Bu arada geçmişten miras kalan yapısal özelliklerin de sürekliliğini koruması hizmet sunumunda artan ölçüde vuku bulan küresel değişimlerden saplamalar yaşanmasına neden olmuştur (Kasaba, 2011: 33).

II. KAMU HİZMET SUNUMUNA YÖN VEREN TEMEL YAKLAŞIMLAR

Bir disiplin olarak kamu yönetimi tarihsel süreç içinde birçok akımın etkisi altında kalarak şekillenmiştir. Bununla birlikte yönetimin toplumla ilişkisini canlı kılan hizmet anlayışı devlet ile toplum arasındaki organik bağı devam ettirmiştir. Bu bağ doğrultusunda daha etkili bir kamu yönetimi nasıl uygulanabilir sorunsalı yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal değişimler ile birlikte cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kamu hizmetinde meydana gelen değişim sürecini, toplumsal ihtiyaçların daha etkili ve verimli şekilde karşılanabilmesine yönelik getirilen öneriler doğrultusunda ele almak mümkündür. Söz konusu öneriler ise Batılı toplumların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen evrensel nitelikli bir takım yönetim yaklaşımlardan ibarettir. Kamu hizmeti anlayışında yaşanan değişim sürecini söz konusu yönetim yaklaşımları çerçevesinde ele alan en temel çalışma da Denhardt ve Denhardt'a aittir. Kamu yönetimi literatürüne hâkim olan bu yönetim yaklaşımları devletin bir varlık sebebi olarak görüldüğü klasik kamu hizmeti anlayışından, müşteri tatminini sağlayan bir araç olarak kamu hizmeti ve ardından demokratik değerler üzerinde yükselen vatandaş odaklı kamu hizmeti anlayışına yaşanan geçişi yansıtmaktadır.

II.I. Klasik Kamu Yönetimi Yaklaşımı

Modern anlamda kamu yönetimi, *"kapitalist toplumda ulus devlet kabuğu içindeki yönetim olgusu"* (Güler, 2011: 79) olarak on altıncı yüzyılda ortaya çıkmıştır. Yani kamu yönetimi kapitalizmin güç ve iktidar ilişkileri bağlamında şekillenmiştir. Kamu yönetiminin bağımsız bir disiplin olması da işte bu dönemde oluşan ilişki yapılarının etkisiyle gerçekleşmiştir. Kapitalizmin gelişmesi için özel mülkiyetin korunması gerekliliği kamusal alanın özel alandan tamamen ayrılarak tanımlanmasını gerektirmiştir. Kamusal alanın ayrılmasına yönelik kullanılan en önemli argüman ise siyaset ve kamu yönetimi ayrılığı olmuştur. Woodrow Wilson'un 1887 yılında yayınlamış olduğu 'The Study of Administration' (İdarenin İncelenmesi) adlı makalesi bu bağlamda önemli bir dönüm noktasıdır. Bu makale ile idare ayrı bir iş alanı olarak kurgulanmış ve siyasal bağlamda tarafsızlık ilkesine dayalı, vatandaşlara ise eşit mesafede duran bir anlayış geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda bürokratlar, siyasi mekanizmalardan ve özel alandan ayrı şekilde konumlandırılmışlardır.

Böylece kamu yönetimi teorisine egemen olan ve Max Weber tarafından öngörülen yasal-rasyonel bir bürokrasi modeli geliştirilmeye çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle, önceki dönemlerde var olan ve belli bir lidere, gruba, partiye olan bağlılığı esas alan patrimonyal yönetim anlayışının aşılması amaçlanmıştır (Ayhan, & Önder, 2017: 28–29).

Kamu hizmeti kavramı da kamusal alanın doğduğu kapitalist toplum koşullarında burjuva sınıfının kendi sermaye birikiminin sürekliliğini korumaya yönelik bir takım hizmetlere ihtiyaç duymasıyla kullanılmaya başlanmıştır. Egemen olanın devlet olarak kabulü bu dönemde hizmetlerin de devlet eliyle sağlanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Böylece devlet faaliyetleri kamu hizmetleri ile aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır (Karahanoğulları, 2004: 18). Klasik kamu yönetimi anlayışında kamu hizmetine egemen olan temel unsurlar süreklilik ve düzenlilik, değişkenlik (uyarlama), nesnellik ve eşitlik ile bedelsizlik çerçevesinde şekillenmiştir (Günday, 2011: 334–336). Modern kapitalist ülkelerde bürokratik örgütlenmenin söz konusu ilkeler çerçevesinde hizmet sunacağı varsayılmıştır. Bu yaklaşımın en temel unsuru ise bilimsellik nosyonu altında üretilen söz konusu ilkelerin etkin bir kamu yönetimi için sunulmuş en iyi yöntem olduğu düşüncesi olmuştur. Frederick W. Taylor'un 'Bilimsel Yönetim' teorisinden yola çıkılarak ileri sürülen bu ilkelerle, iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı standartlaşmış ve sınırları iyi tanımlanmış hiyerarşik bir örgüt yapısı ortaya konulmuştur. Bu noktada klasik kamu yönetimi yaklaşımı kamu hizmetinde merkezî iktidarın tartışmasız üstünlüğüne dayanan varlık sebebi ise kamu hizmetinin bizzat kendisi olan bir devlet yapılanması önermiştir. Kamu hizmeti de devletin en somut göstergesi ve çekirdek unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda klasik yaklaşımda devlet kamusal mal ve hizmetlerinin üreticisi ve dağıtıcısı misyonuna sahip olmuştur. Bürokrasinin bu işleyiş için en iyi sistem olduğu varsayılmıştır. Gizlilik, etkinlik ve rasyonellik bu yapıdaki en önemli değerlerdir (Denhardt, & Denhardt, 2000: 551–552). Gizlilik hizmet sunumu noktasında temel bir değer olduğu için katılım oldukça sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi diğer değerler genellikle arka plandadır.

Kamu yönetimindeki hâkimiyetini uzun yıllar koruyan klasik kamu hizmeti anlayışı, düşünsel yapıdaki baskınlığını daha sonra da devam ettirmiş ve gündeme gelen diğer yönetim yaklaşımları bu anlayışın eleştirisi üzerinden yükselmiştir. Söz konusu yönetim yaklaşımlarının klasik kamu hizmeti anlayışına alternatif olup olamayacakları hususu disiplinin kimlik tartışmaları bağlamında ele alınması gereken bir konudur. Bununla birlikte bu çalışmada sadece Batı kaynaklı kamu hizmeti anlayışının küresel ölçekteki yaygınlığına atıfla klasik yaklaşımın yönetim literatürüne katkısı ele alınmıştır.

II.II. Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımı (YKİ)

1970'li yılların sonlarına doğru gelişmiş ülkelerde kamu sektöründe oldukça kapsamlı bir değişim yaşanmış ve klasik yaklaşımlar önemini kaybetmeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni yaklaşımlar 'işletmecilik', 'yeni kamu işletmeciliği' ve 'piyasa temelli kamu yönetimi' gibi çeşitli kavramlarla ifade edilmiştir (Eryılmaz, 2008: 17). Klasik kamu yönetimi yaklaşımının eleştirisi üzerinden yükselen bu yeni yönetim yaklaşımı esnekliği, katılımcılığı, yerelleşmeyi, girişimciliği, etkinlik ve verimliliği ön plana çıkarmıştır. Temel prensibi özel sektör yönetim tekniklerini kamu kurumlarına uyarlamak olan söz konusu yaklaşım, kamuda daha önce var olan hizmet sunumu standartlarını da derinden sarsmış ve vatandaş (müşteri) beklentilerine odaklanmayı esas almıştır. Artık verimsiz işleyen bir yönetim anlayışı yerine, sonuç üreten ve beklentileri ise en üst düzeyde karşılayan yönetim anlayışı dile getirilmeye başlanmıştır (Sözen, 2005: 31). Klasik kamu yönetimi anlayışının bürokratik, verimsiz, hantal, kural ve usullere aşırı bağlı yapısı eleştirilerin temel noktasını oluşturmuş, girişimden yoksun ve sorumluluktan kaçınan bu yapının giderek gelişen teknolojik olanaklar karşısındaki yetersizliği vurgulanmıştır (Şimşek, 2002: 74).

YKİ, kamu hizmeti hususunda genel olarak şu temel noktalarda buluşmaktadır: "girdilerden çok çıktıların önemli olması, müşteri odaklılık, performans yönetimi, kamu yönetiminde piyasa mekanizmalarının hâkim olması, yerellik, rekabet, sorumluluk ve hesap verebilirlik" (Ayhan, & Önder, 2017: 31). Bu yaklaşım teorik açıdan altyapısını ise büyük ölçüde 'işletmecilik' ve 'kamu tercihi' kuramlarından almıştır (Ömürgönülşen, 2003: 8). İşletmecilik, özel sektör tekniklerinin

kamu yönetimine aktarılması bağlamında savunulmaktadır. Kamu tercihi teorisi ise, piyasa ve müşteri odaklılık kapsamında insan davranışlarının genel olarak kendi çıkar ve hedeflerini gerçekleştirmeye odaklı olduğunu ifade etmektedir (Genç, 2010). Kamu hizmetinin sunumu noktasında ise özel sektörde olduğu gibi müşteri beklentilerinin tatminine yönelik hareket edilmesini salık vermektedir. Bu kapsamda devlete hizmet sunumunda daha az rol vererek devletin küçültülmesini özel sektörün ise ön plana çıkartılmasını önermiştir.

YKİ kamusal örgütleri; devletin toplumsal boyutunun küçültüldüğü, kamu hizmeti sınırlarının daraltıldığı ve 'hizmetten yararlanan öder' yaklaşımıyla kamu harcamalarının vatandaşlardan (müşteri) karşılandığı işletmeler haline dönüştürmeye çalışmıştır. Bu bağlamda kamu yönetimine hâkim olan kamusallık ve kamu yararı gibi ilkeleri etkinlik ve verimlilik adı altında kârlılık ile ikame etmiştir. Dolayısıyla kamu yönetimini bir disiplin ve uygulama olarak var eden kamu hizmeti, kamu yararı ve kamusallık gibi kavramları literatürden çıkarmış ve disiplinin alt yapısını boşaltmıştır (Tarhan, 2010: 16).

Söz konusu durum ise bir süreç dâhilinde gerçekleştirmiştir. Hâkim özellik ve eğilimleriyle birlikte bu süreci üç aşamada ele almak mümkündür. Birinci aşama, 1979 yılından başlayarak 1980'li yılların ortalarına kadar devam eden ve kamuda yasal-yapısal serbestleşmeyi, kamusal mal ve hizmetlerde sübvansiyonların kaldırılmasını ve diğer tasarruf önlemlerini içeren bir dönemi kapsamaktadır. İkinci aşama, 1985 yılından itibaren yoğunlaşan ve kamu iktisadi girişimlerinin özelleştirilmesini kapsayan 3-E (Economy-tutumluluk, Efficiency-verimlilik, Effectiveness-etkinlik) politikaları dönemidir. Bu aşamada artan oranda gerçekleşen sanayileşme, demokratikleşme, kentleşme, uluslararası ilişkiler ve liberal politikalar kamu hizmetlerini sunan devlet teşkilatlanmasında bir zihniyet değişimine neden olmuştur. Hizmet anlayışında meydana gelen bu değişim, ihtiyaçların da artmasına koşut olarak devletin gerçekleştirdiği faaliyetlerde her alana yetişememesi ve bu nedenle hizmet sunumunda özelleştirme yoluna gitmesi gerekliliğini kapsamaktadır (Avcı, 2014: 113). Üçüncü aşamayı ise 1990'lardan itibaren, kamu hizmetlerinde kalite, vatandaş odaklılık, yönetişim, katılım, hesap verebilirlik, saydamlık ve performansa dayalı yönetim gibi ilke ve değerlerin öne çıktığı politikalar dönemi oluşturmuştur.

YKİ yaklaşımı özetle, kamu hizmet sunumunda dört yönlü bir değişime sebep olmuştur. Bunlar kamu hizmetlerinin; sunulma metotlarında, niteliğinde, kapsamında ve bizzat kamu hizmeti kavramındadır (Altın, 2013: 111). Dolayısıyla YKİ, klasik bürokratik yapıları parçalayarak hizmet sunumunda alternatif yöntemler geliştirme gayesi altında şekillenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda devletin hizmetlerin yürütülmesiyle ilgili genel politika yapma işlevi dışında başka görevlerinin olmaması, kamu hizmetlerinin sunulması ile ilgili faaliyetlerin ise tamamen özel işletmelere ya da özerk kamu kuruluşlarına devredilmesi gerektiği ön plana çıkarılmıştır (Karcı, 2008: 46-47). Böylece klasik yaklaşımdaki varlık sebebi kamu hizmetlerinin bizzat kendisi tarafından sunumu olan devlet anlayışı dönüşüme uğramıştır.

II.III. Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı (YKH)

Kamu yönetimi alanında yaşanan dönüşümün temeli, genel olarak devletin rolünün değişmesi ve kamusal hizmetlerin sunulmasında yeni yöntemlerin kullanılmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda yeni yöntemler sunan YKİ anlayışının ülkelere bir takım normatif ilkeler sunduğu görülmektedir. Söz konusu ilkeler doğrultusunda kamu hizmeti anlayışında önemli bir zihniyet değişimi yaratan YKİ, evrensel bir form kazanarak geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Bununla birlikte 2000'li yıllara gelindiğinde, YKİ doğrultusunda yapılan reformlarda ortaya çıkan aksaklıklar kamu yönetiminde alternatif yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu yaklaşımlardan biri de YKH yaklaşımıdır.

YKH Denhardt ve Denhardt tarafından gündeme getirilen yeni bir kamu yönetimi modelidir. Bu yazarlar 2000 yılında yayımlamış oldukları 'Public Administration Review' (Kamu Yönetimi İncelemesi) adlı makaleleri ve ardından 2011 yılında yine aynı isimle çıkarmış oldukları kitaplarıyla kamu yönetimine dair yeni 'ideal bir ilkeler seti' önermişlerdir. Bu ilkeler özellikle demokratik kurallar ve bürokrasinin idaresindeki vatandaş katılımına vurgu yapmaktadır. Yazarlar söz konusu

eserle bir yandan YKİ'ye alternatif bir model önerirken, diğer yandan kamu hizmetlerinin özünü, yönetişim içindeki yönetimin yeni rolünü, bürokratik değerler ile etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik gibi kavramları yeniden tanımlamışlardır (Genç, 2015: 137). Bu noktada sunmuş oldukları yeni ilkelerle bireylere vatandaşlık bilincini tekrar aşılamaya çalıştıkları söylenebilir. Vatandaşları özellikle kendilerini ilgilendiren kamusal politika ve programlara katılımları hususunda teşvik etmişlerdir. YKİ'nin devletin etkinlik ve etkililiğini artırma noktasındaki katkısını inkâr etmemekle birlikte, devletin bu temel nitelikleri demokratik değer ve normlar çerçevesinde ele alması gerektiğini vurgulamışlardır. Böylece daha önce seyirci konumunda bulunan vatandaşlar ile diğer aktörleri yönetim sürecine dâhil etmeye çalışmışlardır (Kaya, 2017: 752).

Literatürde oldukça radikal kabul edilebilecek bazı sınıflandırmalarda kamu sektörünün değişiminde; klasik kamu yönetiminin bürokratik modeli, YKY ve yeni sözleşmecilik modeli olmak üzere üç temel ayrım yapılmaktadır. Oysa sözleşmecilik ortaya çıkışından bugüne, sürekli olarak YKY çerçevesinde dile getirilmiştir. Bürokrasi ve piyasa arasındaki en önemli fark emretme-tercih yapma çelişkisinde görülmüş, yeni yönetim modeli de tercihi ön plâna çıkararak (Hughes, 1998: 71) sözleşmecilik uygulamalarının önünü açmıştır.

Aslında bu uygulama YKY'nin temel paradigmalarından birisi olarak kabul edilmektedir. Sözleşmecilik, kamu hizmetlerinin özel sektör sözleşmecileri tarafından yapılmasını öngörmektedir. Kamu kuruluşları bu yöntemle, daha uygun koşullar taşıyan ve uygun fiyat teklif edenler arasından seçim yapabilmektedirler. Uygulamada kamu hizmetinin bir defa bir kamu kuruluşunca verimsiz sağlandığına inanılırsa, bu hizmetin özel sektörce görülmesi için çaba harcanmaktadır.

Geleneksel kamu yönetiminin bürokratik yapısı, hizmet sunma biçimi artık tek en iyi yol olarak görülmemektedir. Post bürokratik örgütlerde üretimin tek bir modeli yoktur, farklı tercihlere imkân veren yeni paradigmalar vardır. Bu paradigmaların esasını ise geleneksel hiyerarşik yapıların yerini desantralizasyonun alması, tercih, eşitlik gibi farklı değerlerin ön plana çıkması oluşturmaktadır (Boyle, 1995: 44). Geleneksel kamu yönetiminde kamu hizmetinin dayandığı etik, demokratik ve profesyonel değerlere (tarafsızlık, etkililik, etkinlik, hesap verebilirlik vb.) zaman içinde özel sektörde geliştirilen sorumluluk, hesapverebilirlik, ortaklık, yeniden yapılanma, eşitlik, yenilikçilik, takım çalışması, mükemmeliyetçilik, dürüstlük, kalite, açıklık gibi değerler de eklenmiştir (Kernaghan, 2000: 96). Bunlardan hesapverebilirlik, geleneksel kamu yönetiminde de önemli bir kavram olmasının yanında, bu dönüşüm sürecinde hem etik hem de demokratik bir değer olarak görülmeye başlamıştır. Ortaklık, kamu hizmetine özel sektör ve gönüllü örgütlerden katılımı, işbirliğini, takım çalışmasını, risk paylaşımını içermekte; yeniden yapılanma ise kamu kurumlarının örgütsel yapılanmasındaki değişimi ifade etmektedir. YKH, güçlü ve istikrarlı bir demokrasinin ancak devletin kendisini toplumun kalbine yerleştirdiğinde, vatandaşla işbirliği yaparak sosyal sorunları çözdüğünde, hizmetleri geliştirdiğinde, toplumun ihtiyaç ve değerleriyle uyumlu olduğunda ortaya çıkacağını iddia etmektedir.

YKH, demokratik katılımı ve vatandaşlığı kamu hizmetlerinin özü olarak kabul etmiştir. Bu yüzden söz konusu anlayışa göre devlet ve vatandaş arasındaki ilişkilerdeki geçerli olan ilke de devletin vatandaş hak ve çıkarlarını garanti eden bir düzen sağlamak için var olduğudur. Bu görüş, YKİ ve Kamu Tercihi Teorisiyle de tutarlılık içindedir. Bununla birlikte söz konusu yaklaşımlara vatandaş katılımcılığını eklemlemiştir. Böylece vatandaşların kendi çıkarlarının ötesinde kamusal işlerle ilgili bilgiyi gerektiren daha geniş ve uzun vadeli bir perspektiften kamu yararına yaklaşmaları ve aidiyet duygusu kazanmaları amaçlanmıştır.

Perry (2007: 8) Denhardt ve Light'ın önermelerinden yola çıkarak, demokratik kamu hizmetini ortaya çıkarmak, hesapverebilirliği artırmak ve vatandaşı korumak için; profesyonel değişime ihtiyaç olduğunu, kurumsal reformlarla katılımın ve vatandaşlık kurumunun güçlendirilmesi gerektiğini, kamu görevlilerinin ücret düzeylerinin yeniden düzenlenmesi, demokrasi ve vatandaşlığı kültüre ve özellikle eğitim sistemi içine yeniden yerleştirmek gerektiğini iddia etmektedir.

Alexander ve Nank (2009), 10 yıl süren alan araştırmalarında YKH'nin bu iddialarının gerçek yaşamda geçerli olup olamayacağını, kamu-sivil toplum işbirliğinin devlet yönetimine katkılarını, eyalet yönetimi ile 7 mahalle üzerinde yürüttükleri çalışmalarında incelemişlerdir. Bu çalışmada araştırmacılar, toplumun devlete güvensizliğinin nedenlerini, güvenin ve etkili işbirliğinin nasıl

sağlanabileceğini incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, kamu kurumu ve toplum arasındaki işbirliği sayesinde hizmetlerin sunulduğu alan genişlemiş, işbirliği, hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturularak kamu kurumunun yönetim kapasitesini artırılmış, ağır ve kural odaklı çalışan kamu kurumunun vatandaş ihtiyaçlarına daha duyarlı hale gelmesi sağlanmıştır. Bu anlamda Yeni Kamu Hizmeti yaklaşımı sunduğu çerçeve ile çalışılmaya ve uygulama boyutlarını araştırmaya değer bir konu olarak dikkat çekmektedir.

YKH anlayışı, merkezine kamu hizmetini koymuştur. Amaç kamu kesiminin küçültülmesine dair politikaların yanı sıra kamusal örgütlerin de geliştirilmesini sağlamaktır. Bu sebeple hükümetlerin daha küçük bir kamu yönetimine uygun yeni değerler, yapı ve süreçler, teknik ve uygulamalar ile donatılmasını sağlayacak yeni sistem arayışına yönelmiştir (Ömürgönülşen, 2003: 4). Dolayısıyla, YKH'nin başlıca şu üç noktaya işaret ettiği görülmektedir. Bunlar; demokratik bir vatandaşlık kültürü, kentsel değerler ile desteklenmiş sivil toplum ideali ve hümanist bir hizmet anlayışıdır (Denhardt, & Denhardt, 2000: 550).

III. KAMU HİZMETİ ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİMİN TÜRK YÖNETİM GELENEĞİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kamu yönetiminde meydana gelen değişim süreci son yılların en çok tartışılan konuları arasında gelmektedir. Dünya genelinde hissedilen bu sürece ayak uydurabilme kaygısı Türkiye'de de etkisini göstermiş ve kamu yönetimi alanında öne sürülen evrensel nitelikli yaklaşımlar yönetim pratiğine aktarılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kamu yönetimi, her ne kadar aktarma bir disiplin olsa da, ülkenin tarihsel koşullarıyla yoğrularak evirilmiştir. Dolayısıyla Batılı ülkelerde üretilen yönetim yaklaşımlarının yansımasını ülkenin tarih, değer, kültür ve alışkanlıklarıyla birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Nitekim üretilen her araç ve yöntem öncelikle o ülkenin daha önceki kurumsal yapısına yüklenerek uygulamaya konulmaktadır. Ve kurumsal yapının en temel belirleyicisi de şüphesiz kültürdür. Bu nedenle aktarılan yöntemlerin en nihayetinde kültürel yapı doğrultusunda şekillendikleri görülmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmaların da yönetsel süreçlerdeki kültürel farklılaşmanın önemine daha fazla vurgu yaptıkları görülmektedir. Özellikle modernleşme teorilerinin Batı dışı dünyadaki geçerliliğinin sorgulanmaya başlanması, her ülkenin aynı çizgide ilerleyerek gelişebileceği ve kamu yönetiminde ise tek bir yöntem olduğu anlayışını derinden sarsmıştır. Bu nedenle iyi bir yönetimin en somut göstergesi olan kamu hizmet sunumunda meydana gelen değişimi sadece batıdan kaynaklanan kural ve değerlerle birlikte ele almanın tutarlı bir yöntem olmayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda değişen kamu hizmeti anlayışının ülkenin yönetim geleneği çerçevesinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Literatürde konuya ilişkin çalışmalarıyla dikkat çeken birçok sosyal bilimci bulunmaktadır. Bununla birlikte farklı kuramsal yaklaşımlardan beslenerek konuya özgün fikirler sunan yerli kaynaklardan Metin Heper'e ve yabancı kaynaklardan ise ülkelerarası kültürel farklılıkları araştıran sosyal bilimcilerden Geert Hofstede'ye bu çalışma kapsamında değinilmesi uygun görülmüştür.

Türk yönetim yapısının gelişim sürecinde özellikle bürokrasinin oynadığı rol üzerinde odaklanan Metin Heper (2018) yönetim yapısını devlet geleneği kavramıyla tanımlayarak mevcut siyasal, toplumsal, kültürel ve tarihsel koşulları önemli bir değişken olarak değerlendirmiştir. Buna göre Türk kamu yönetimi sistemi, günümüzdeki yapısını Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki kurgulanış biçimine borçludur. Bu bağlamda değişen koşullara göre yeniden yapılandırılan kamu yönetimi söz konusu kurgu üzerine inşa olmaktadır.

Batılı toplumlarda sanayileşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkan modern kamu yönetimi toplumsal alanda yaşanan yapısal/işlevsel farklılaşma, uzmanlaşma ve geleneksel değerlerden ayrışma ile kendini tamamlamıştır. Kapitalist toplumsal gelişmelerle birlikte ortaya çıkan bürokratik mekanizmalar ise kurumsallaşma sürecini verimlilik ölçütü altında sağlamıştır. Söz konusu koşullar aynı zamanda siyaset/yönetim ayrılığı ilişkisine bağlıdır. Bürokrasi ile siyaset arasındaki ilişkinin en temel nitelikleri: (1) Kişisel duygu ve kanaatler ile siyasal tercihlerden sıyrılmış olması (2)

Politikaların sadakatle uygulanması (3) Otoritenin kaynak ve kontrolünün bürokrasinin dışında olmasıdır (Şaylan, 1974: 34). Heper Türk yönetim sisteminin söz konusu koşullarda modern toplumlardaki anlamıyla verimlilik ölçütü çerçevesinde değerlendirilmeyeceğini ileri sürmektedir.

Nitekim Türk kamu yönetimi sistemi kurumsal gelişimini Osmanlı'nın son dönem reformları, Cumhuriyet döneminin köklü değişimleri ve bu dönemde örnek alınan Fransız yönetim yapısı ile tamamlamıştır (Karahanoğulları, 2004: 98). Bu bağlamda yönetim sistemi yüzyılların birikimiyle yerleşmiş merkeziyetçi, patrimonyal, nepotist, seçkinci ve aşkın bir bürokratik yapıya sahiptir. Kamu yönetiminde geleneksel ilişkiler sürekliliğini korumaya devam ettirmektedir. Bu durum kamu yönetimini hem yönetici sınıfın çıkarlarını desteklemeye hem de söz konusu sınıfa yakın kişilere çifte standart uygulamaya yöneltmiştir. Dolayısıyla hâkim yönetim geleneği, klasik yaklaşımın siyaset ve yönetimin ayrılığı ilkesinin uygulanamamasına neden olmuştur. Bununla birlikte, bürokrasi kamusal görevleri yerine getirmenin yanı sıra ülke içi gelişimi destekleyici politikaların da (sanayileşme ve modernleşme gibi) taşıyıcısı konumunda olmuştur. Böylece devletin kamu hizmetine yönelik sorumluluk alanı oldukça genişlemiş ve kamu hizmeti kamu yönetimiyle adeta özdeşleşmiştir (Gökçe, 2006: 7–8).

Bu durum, devletin kamu hizmeti anlayışına da yansımıştır. Hem kurumsal hem de kuramsal bağlamda bürokrasi kamusal yararı sağlamak adına toplumsal ihtiyaçları öncelik haline getirerek kamu hizmetlerini yerine getirmesi gerekirken, daha çok devletin arzu ve emirlerine duyarlı hale gelmiştir. Dolayısıyla sadakat toplumdan çok siyasete özgülenmiştir. Liyakat ise teknik veya yönetsel değil siyasal bağlamda gerçekleşmiştir (Nohutçu, 2005: 129). Bu nedenle klasik yaklaşım ülke bürokrasisine yasal-ussal bir örgütlenme yapısıyla değil neo-patrimonyal bir örgütlenme yapısıyla yansımıştır. Söz konusu koşullar çerçevesinde klasik yaklaşımın Türk yönetim yapısındaki genel görünümünün hiyerarşik, kurallara aşırı bağlı, elit, bürokratlar ile siyasetçilerin etkili olduğu bir yönetim biçimi sergilediği söylenebilir.

Literatürde ülkeleri kültürel boyutlarıyla inceleyen çalışmalarda adına sıklıkla atıf yapılan sosyal bilimcilerden Geert Hofstede'ye de kültürün yönetim anlayışı üzerindeki etkisine yapmış olduğu vurgu nedeniyle değinilmesi gerekmektedir. Özellikle 1970'lerden günümüze kültürün sosyolojik yansımalarını çeşitli yönlerden inceleyen Hofstede'nin çalışması, yönetim ve örgüt sisteminin ulusal değerler sisteminden ne ölçüde etkilendiğinin saptanması ve dolayısıyla Türk yönetim geleneğinin temel özelliklerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Hofstede ülkeleri birbirinden farklılaştıran ulusal değerler sistemini dört boyutta incelemiştir. Bunlar; güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireysellik/toplumculuk ve erkeklik/dişiliktir (AFS Intercultural Programs, 2012: 2–3)

1) Güç Mesafesi: Bir toplumun ast/üst ilişkisindeki ayrımda mevcut beklenti ve kabullenişi göstermektedir. Buna göre güç mesafesindeki ayrım büyük ise ast çalışanlar üstleriyle herhangi bir mücadeleye girmeyip, daima onlar tarafından yönlendirilme beklentisi içinde olmaktadır. Bu tür toplumlarda hiyerarşi ve sosyal eşitsizlik olağan karşılanmaktadır. Yönetime katılım ise oldukça düşük kalmaktadır. Latin Amerika, Afrika, Asya ve Doğu Avrupa bu göstergenin yüksek olduğu toplumlar olarak görülmektedir. Bu aralığın düşük olduğu toplumlarda ise toplumsal eşitlik üst düzeydedir ve katılım ise daha fazladır. İskandinavya, Yeni Zelanda ve Avustralya bu toplumlara örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'de de çalışanların üstlerine ya da yönetilenlerin yönetenlere karşı kendi düşüncelerini ifade edebilme özgürlükleri oldukça sınırlıdır. Makam ve unvana verilen önem oldukça fazladır. Dolayısıyla katı, hiyerarşik ve otoriter bir yönetim tarzı hâkimdir. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye güç mesafesi yüksek olan toplumlara örnektir.

2) Belirsizlikten Kaçınma: Belirsiz durumlar karşısındaki tolerans düzeyini ölçen bir göstergedir. Buna göre kimi toplumlarda belirsizlikten kaçınma arzusu yüksektir ve bu nedenle riskli durumlarda yüksek stres ve tedirginlik hali oluşur. Japonya, Yunanistan, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerde bireysel tercihler bu nedenle daha tahmin ya da kontrol edilebilir düzeydedir. Kimi toplumlarda ise belirsizlikten kaçınma oranı düşüktür ve bu nedenle de kontrol edilmeyen durumlar karşısında daha toleranslı olma eğilimi mevcuttur. Jamaika ve Singapur gibi ülkeler ise belirsizliği benimsemeye daha yatkın olan ülkelere örnek olarak gösterilebilir.

3) Bireyselcilik/Toplumculuk: Bireyselliğin yüksek olduğu toplumlarda bireyler kendi kararlarını kendileri alma eğilimindedirler. Örneğin Amerika, Avustralya ve İngiltere'nin kültürel yapısı bireyselliğe daha uygun bir nitelik göstermektedir. Bununla birlikte toplumculuğun hâkim olduğu toplumlarda ise aile kavramı daha geniş kapsamlı olup, aile içi bağlar daha kuvvetlidir. Toplumcu yapıya sahip ülkelere örnek olarak ise Guatemala, Pakistan, Endonezya ve Türkiye gösterilebilir.

Bu endeks Türkiye'de kamu yönetimini şekillendiren en önemli kültürel niteliği içinde barındırmaktadır. Türk toplumunda hâkim olan yakın çevreyle birlikte yaşamak kaygısı bireyselliğin önüne geçmiş ve biz kültürünün oluşmasında etkili olmuştur (www.temelaksoy.com).

4) Erkeklik/Dişilik: Cinsiyetler arasındaki rol dağılımının nasıl gerçekleştiğini ölçen endekstir. Erkeksi toplumlarda motivasyon daha çok güç, rekabet ve başarı üzerinedir. Söz konusu toplumlar saldırgan, egemen ve baskıcı nitelikler taşımaktadır. Japonya, İtalya, Venezuela, İrlanda ve Meksika söz konusu toplum yapısına sahip ülkelerdendir. Dişi toplumlarda ise odak noktası herkesin iyi bir hayat seviyesine sahip olması üzerinedir. İnsani ilişkiler performanstan daha önemlidir. İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda ve Türkiye bu toplumlara örnek olarak gösterilebilir.

Toplumları kültürel açıdan sınıflandırmaya yönelik bu çalışma, kültürel özelliklerin şekillendirdiği eylemler bütünü olarak görülebilecek yönetim anlayışının Türkiye özelinde değerlendirilmesi açısından bir yol haritası sunmaktadır. Bu çalışma rehberliğinde Türk yönetim geleneğinin hiyerarşik, katılım düzeyi düşük, belirlenimci, toplumcu (akraba, hemşeri ilişkilerine bağlı) ve rekabetten çok insani ilişkileri ağır basan bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Bu durum Türk toplumunun kültürel açıdan Batı toplumlarından oldukça farklı bir yapıya sahip olduğunu da göstermektedir.

Türk kamu yönetiminin özellikle 1980'li yıllardan sonra yaşamış olduğu dönüşüm süreci açıklanabilir. Nitekim bu dönemde kamu yönetime hâkim olan neo-liberal politikalar; birey merkezli, girişimci, rekabet ve kar sağlama ortamını destekleyici bir yönetim yaklaşımını gündeme getirmiştir. Bu durum ise katı bürokratik koşullar ile aşırı hiyerarşik yapıyı önemli ölçüde etkilemiş ve işletmeci yaklaşımları ön plana çıkarmıştır. Söz konusu koşullarda piyasalar en önemli yönetsel mekanizmalar olarak işlev görmüştür. Kamu sektörünün kapitalist ekonomideki kar oranlarını düşürme tehlikesi özelleştirmeleri gündeme getirmiştir. Özelleştirmeler ise kamu yönetiminin 'vatandaş'lara sunmuş olduğu hizmeti birer 'ürün' haline getirmiştir. Bunun sonucunda ise kamusal mal ve hizmetler, ekonomik mal ve hizmetler olarak işlem görmüştür (Zanetti, & Adams, 2000: 544; akt. Karcı, 2008: 50).

YKİ anılan bu değerler çerçevesinde dahi Hofstede'nin sınıflandırmasında Türkiye'nin sahip olduğu kültürel özelliklerin dışında yer almaktadır. YKİ'nin en önemli özelliği ekonomik değerlerin ön plana çıkarılmasıdır. Bu durum geleneksel değerlerin ikinci plana atılması anlamına gelmektedir. Kişisel fayda ve tüketim kamu hizmeti anlayışının en temel belirleyicilerindendir. Kamusal mal ve hizmet sunumunda yaratılan müşteri kimliği ile yurttaş hizmet kalitesini seçme hakkına sahip bir birey olarak görülmektedir.

Dolayısıyla YKİ Batının bilimsel-analitik, teknik-rasyonel mirasının bir parçasıdır. Bu miras, tüm toplumsal konuların bir mühendislik bakış açısıyla algılanabileceği düşüncesine ve profesyonellik anlayışına yaslanmaktadır. Amerikan siyaset kültürünün en temel belirleyicisi olan klasik liberalizm, serbest piyasa ekonomisinin değerleriyle çelişmiş olmasından dolayı en başından siyasal değerleri kamusal alandan ayrı tutmuştur. YKİ ise özel alana siyasal değerler getirme fikrinin daha uç örneğini temsil etmektedir (Karcı, 2008: 50–51).

Türkiye'ye yapısal uyum politikalarıyla yansıyan YKİ küresel politikalarla uyumlu şekilde kamusal alanı özelleştirmiş, ticarileştirmiş ve piyasalaştırmıştır. Söz konusu politikalar her ülkeye uyarlanabilir aynı temel felsefeyi aktarmaya yönelmiştir: 'Özel sektör yönetim tekniklerinin kamu yönetimine aktarılması.' Dolayısıyla ülke içinde uygulanan yapısal uyarlama politikalarıyla devletin küçültülmesi ve özel sektör işletmeciliğine ait değer, teknik ve uygulamaların kamuya aktarılması sağlanmaya çalışılmıştır (Ömürgönülşen, 2003: 6). Siyasal ve kurumsal değişim sürecini de beraberinde getiren bu teorik düşün, toplumun çeşitli kesimlerine sunulan sübvansiyonların

kaldırılması, sermaye yatırımları için uygun koşulların sağlanması, anti-enflasyonist para ve faiz politikası ile vergilerin azaltılması gibi tedbirlerin uygulamaya dökülmesini sağlamıştır (Şaylan, 2003: 584). Kamu hizmeti anlayışına ise özel sektördeki sorumluluk, hesap verebilirlik, takım çalışması, kalite, açıklık ve esneklik gibi değerler eklenerek değişen koşullara uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Kamu yönetimi ve kamu hizmeti anlayışının düşünsel değişimini mümkün kılan liberal akımların etkisi işte bu değerlerin kamu hizmeti anlayışına eklenmesiyle gerçekleşmiştir.

Liberal politikalar, devletin asgari düzeyde sunması gerekenler (adalet, savunma, güvenlik gibi) hariç tüm hizmetlerin kısmen ya da tamamen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine gördürülebileceği anlayışına yaslanmıştır. Kamu hizmetlerinin sunumu noktasında ise özelleştirme ve diğer alternatif usulleri daha etkin ve verimli yöntemler olarak kabul etmiştir (Avcı, 2014: 113). Bunun yanı sıra devletin tüm kurum ve kuruluşlarıyla yeniden inşa edilmesi; önceliklerin ve hizmet stratejilerinin yeniden belirlenmesi; yetersizliği anlaşılan bürokrasinin yerini daha esnek, âdemi merkezi, rekabetçi, katılımcı ve devletin düzenleme alanının sınırlandırıldığı bir yönetim biçimine terk etmesi gündeme gelmiştir (Ateş, 2001: 48).

Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren yeni koşullara adapte olma ve özellikle de rekabet ile serbest piyasa mekanizmalarına yönelme hususunda yoğun bir çaba sarf etmiştir. 24 Ocak 1980'de alınan 'Ekonomik İstikrar Kararları'yla, dışa açılma politikalarının uygulamaya konulması söz konusu çabanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Böylece 1980 yılına kadar uygulanan dışa kapalı devletçi politikalardan vazgeçilerek dış pazarlara açık bir politika tercihi yapılmıştır. Sonuç olarak özel sektörün önü açılmış ve devletin ekonomideki payı küçültülmüştür. 1980 öncesinde üretim genellikle devlet eliyle (Kamu İktisadi Teşebbüsleri-KİT aracılığıyla) gerçekleştirilirken 1980 sonrası bu anlayış büyük oranda değişmiştir. Türkiye'de 1980–2000 döneminde KİT yatırımlarının tüm kamu yatırımları içindeki payı %40'larda iken 2000–2008 döneminde bu oran yaklaşık % 13'e gerilemiştir (Aydilek, & Kazkondu, 2016: 176–78). Böylece KİT'ler kamu işletmelerinin özelleştirilmesi kapsamında tasfiye edilmiş, kamu hizmetlerinde büyük bir daralma meydana gelmiş ve hizmet anlayışı dönüşüme uğramıştır.

Bununla birlikte, Türkiye'de kamu kuruluşlarının siyasal yapıdan özerk bir örgütlenme ve işleyiş yapısına sahip olmaması söz konusu yöntemlerin ülkeye aktarılması yönünde önemli engeller teşkil etmiştir. Uzun yıllar hüküm süren neo-patrimonyal devlet ve bürokrasi anlayışı bu dönemde de büyük ölçüde varlığını korumaya devam ettirmiştir. Her ne kadar yapısal bir takım düzenlemelere gidilmiş olsa da YKİ'nin gündemini oluşturan bürokrasiden kaçma, performans ölçümleri, işletme türü yönetim, yönetimde saydamlık, etkinlik ve etkililik (Güzelsarı, 2004: 90) gibi bir takım unsurlar somut gerçekliğe aktarılamamıştır. Devletin hizmet alanı daraltılırken kapasite ve gücü de eşzamanlı olarak azaltılmıştır. Dolayısıyla kamu kesiminin aşırı genişleyen yapısına karşı başlatılan ve devletin kamu hizmeti sunumundaki rolünün yeniden tanımlanmasını amaçlayan bu politikalar devletin rol ve yetki alanını daraltmayı amaçlarken etkinliğini büyük ölçüde azaltmıştır. Bu bağlamda YKİ'nin kamu yönetimi ve hizmet sunumuna ilişkin tartışmaların seyrini değiştirdiği genel olarak kabul edilse de reformların ülke içinde bir düşünce şekli haline geldiğini söylemek oldukça güçtür (Manning, 2001: 297).

Bunun en temel nedeni, Türkiye'de gerçekleştirilen düzenlemelere yönelik toplumsal dinamiklerin yetersizliği ve yönetim geleneğinin mevcut düzenlemelerle uyumsuzluğudur. Bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde çoğunlukla IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin yoğun baskısı hissedilmiştir. IMF stand-by anlaşmaları ile Dünya Bankası da sağladığı mali ve teknik desteklerle bir takım yapısal reformların gerçekleştirilmesi hususunda etkili olmuşlardır. Buna karşılık ülke içinde söz konusu reform girişimlerini destekleyecek bir iç talep bulunmadığı gibi kurumsal mekanizma yaratılamamıştır.

2000'li yılların başlarında kamu yönetiminde yeniden yapılanma süreci daha yoğun hissedilmiştir. 2002 yılında 'Türkiye'de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı' uygulamaya konulmuş verimlilik, etkinlik, şeffaflık ve performansın artırılması gibi kavramlar bu çerçevede tekrar ele alınmıştır. Bu kapsamda, kamu hizmeti sunumunda performans standartlarının belirlenmesi, kamu kuruluşları, vakıfları ve dernekleri arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi, bilgi edinme hakkının geliştirilmesi, hesap verebilirliğin arttırılması ve yerel

yönetimlerin güçlendirilmesi gibi birçok alanın düzenlemeye tabi tutulması öngörülmüştür (Coşkun, 2005: 39-40). Belirlenen bu eylem planı daha sonraki yıllarda yapılacak birçok yasal düzenlemenin de alt yapısını oluşturmuştur. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz 2003 yılındaki 'Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun' olmuştur. Kamu yönetiminde yeniden yapılanmayı mümkün kılacak söz konusu kanun, kamu yönetiminin işleyişi için bir takım ilkeler ortaya koymuştur. Bu ilkeler ile merkezi yönetimin yeniden yapılandırılması ve yerel yönetimler ile arasındaki yetki, görev, sorumluluk paylaşımının düzenlenmesi amaçlanmıştır (Nohutçu & Coşkun, 2005: 28). Böylece kamu yönetiminde önemli bir zihniyet değişikliğinin yaratılması öngörülmüştür. Hizmetlerin özelleştirilmesine odaklı söz konusu kanunun üç temel özelliği ile ön plana çıktığı görülmektedir: Yerelleşme, özelleştirme ve yönetişim. Bu bağlamda kamu yönetimi sorunlarının en büyük nedeni olarak merkeziyetçi yapılanma gösterilmiş ve yerel yönetimlere daha fazla yetki, görev ve kaynak aktarımı sağlanması talep edilmiştir. Diğer yandan tasarı, çoğu bakanlığın icracı niteliğini elinden alarak taşra teşkilatlarının kaldırılmasını öngörmüş; onları sadece politika belirleyen ve politika standartları oluşturan bir kurum haline getirmeyi hedeflemiştir (Kartal, 2006: 61–62). Ayrıca kamu hizmetlerine ilişkin siyasa yapım sürecinde de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerinden faydalanmayı gündeme getirmiştir. Böylece devlet işlevlerinin daha az olduğu fakat daha demokratik unsurlar etrafında şekillendiği bir anlayış geliştirmeyi önermiştir (Yıkılmaz, 2003: 3–4).

Söz konusu kanun ve bu kanunun ardından geliştirilen reform süreci kamu hizmetine kavramsal açıdan da yeni bir tanım getirmeye yönelmiştir. Kamu hizmeti, ülkenin kalkınması ve yurttaşların toplumsal fırsat eşitliği ortamına kavuşturulması amacından ziyade, piyasa sistemini düzenlemek ve güvence altına almak amacına evrilmiştir. Kamu yönetiminin varlığı, yurttaşlardan piyasa sistemi aktörlerine dayandırılmış ve 'sosyal devlet' yerine 'düzenleyici devlet' hedefi benimsenmiştir (Güler, 2004: 6).

Bununla birlikte uygulamada kamu sektöründe uygulanması öngörülen küresel reform reçeteleri, ülke içindeki piyasalar ile kamu sektörünün uyumlu şekilde işlemesini sağlayacak kurumların eksikliği sorunuyla karşı karşıya kalınmasına neden olmuştur. Yönetim sisteminde merkeziyetçilik, egemenlik ve disiplin temelli yaklaşımların etkisini devam ettirmesi, piyasa mekanizması ile uyumsuz bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte yapısal uyum politikalarıyla devletin topluma ve ekonomiye müdahalesinin sadece biçim değiştirdiği, çoğulcu parlamentarizmin yerine kollamacı, popülist ve gayri resmi politikaların gündeme geldiği tartışmalar öne çıkmaktadır (Özkazanç, 1998: 22–35).

Son yıllarda Türkiye gibi diğer gelişmekte olan ülkelerde de yapısal uyum politikaları başarısızlıklarıyla gündeme gelmektedir. Bu noktada evrensel yönetim tekniklerinin tarihselliği tek bir sisteme indirgeyerek çeşitliliği yok saymalarından dolayı daha çok eleştirildikleri görülmektedir (Pollitt, & Bouckaert, 2011: 72). Çalışmada görüşlerine yer verdiğimiz Heper ve Hopstede kamu yönetimi reformlarının daha çok idari gelenekler ve kültürel yapı çerçevesinde şekillendiği vurgulamaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin de gelişim çizgisi Batıdakiyle aynı doğrultuda ilerlememektedir. Kamu hizmeti anlayışındaki küresel dönüşüm süreci ise Türk kamu hizmeti sunumunda yaşanan değişimi açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

SONUÇ

Devlet faaliyetlerini görünür kılan kamu hizmeti, bu yönüyle devlet ve vatandaş arasındaki ilişkinin alt yapısını oluşturmaktadır. Kamu hizmetleri vatandaş beklentilerini karşıladığı ölçüde devletin yeterliliği üzerinde uzlaşılır. Bu durum son yıllarda kamu hizmeti anlayışının değişiminde en önemli etken olmuştur. Batıda yaşanan sanayileşme süreci ve ardından gelişen kentleşme, çoğalan bilgi kaynakları ve teknolojik imkânlar devletin hizmet sunumunda yeni yöntemlere başvurmasını gerektiren önemli toplumsal gelişmelerdendir. Bunun yanı sıra dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlere karşı geliştirilen küresel reform girişimleri de kamu hizmeti anlayışında önemli bir değişim kriteri olarak görülebilir.

Bu bağlamda kamu yönetimi toplumsal değişimlerden en çok etkilenen disiplinlerden biridir. Tarihsel geçmişi, sürekli onu revize eden önemli krizler ve toplumsal gelişmelerden ibarettir. Ortaya çıkışı itibariyle belli toplumsal olayların (sanayileşme ve kapitalizm gibi) izlerini taşıyan kamu yönetimi, söz konusu toplumsal izlerin kodlarıyla diğer ülkelere aktarılmaktadır. Belli bir toplumsal formasyona ait kamu yönetimi bu şekilde aktarıldığı ülkenin öz nitelikleriyle yeni bir form kazanmaktadır. Uzun bir tarihsel süreç içinde kamu hizmetini, devlet ve kamu yönetiminin bir varlık sebebi olarak gösteren klasik kamu yönetimi anlayışı da Türk kamu yönetiminin tarihsel geçmişten gelen yönetim geleneği çerçevesinde yansıma bulmuştur. Patronaj sistemine dayalı bir yönetim geleneğine sahip olan Türkiye, mevcut yönetim geleneği üzerine rasyonel bir örgüt yapısı inşa etmeye çalışmıştır. Bununla birlikte toplumda geleneksel ilişki ağlarının devam etmesi kamu yönetimindeki kurumsallaşmanın klasik yaklaşıma özgü yasal, rasyonel ve tarafsız şekilde işleyen bir bürokratik örgütlenmeden çok neo-patrimonyal bir örgütlenme yapısıyla biçimlenmesine neden olmuştur. Sonuç olarak, kamu yönetiminde yönetim ve siyaset ayrılığı uygulanamamış, kamu hizmeti anlayışında ise vatandaş odaklılıktan çok siyasal çıkar odaklılık üzerinde durulmuştur.

1970'li yıllardan sonra ise dünya genelinde yaşanan küresel ölçekteki gelişmeler neticesinde devletin klasik görev ve sorumlulukları büyük ölçüde dönüşüme uğramıştır. Bu süreçte kamu yönetiminin hantal, katı ve hiyerarşik yapısı üzerinden yükselen eleştiriler, neo-liberal ideolojiyi ve YKİ yaklaşımını ön plana çıkarmıştır. O zamana kadar devlet sorumluluğu altında olan ve vatandaşlar için devletin var oluş nedeni olarak algılanan kamu hizmeti bu süreçte devletin faaliyet alanı kapsamında değil, bilakis özel kesimin rekabet koşulları altında gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Vatandaş kavramı müşteri kavramı ile özdeşleşmiş ve daha teknik bir kavramı kapsar hale gelmiştir. Türk kamu yönetiminde ise reformların odak noktası olan kamu kesiminin küçültülmesi arayışı, kamu hizmeti sunumu üzerindeki değişimi sağlayan en önemli faktör olmuştur. Uluslararası örgütlerin de etkisiyle radikal kararlar içeren reform paketleri uygulamaya konulmuş katı, hiyerarşik ve bürokratik kamu yönetimi mekanizmasına karşılık özel sektörün esneklik, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi yönetim kriterleri doğrultusunda hizmet sunumu sağlanmaya çalışılmıştır. Daha önceki reform çalışmaları, yürütme erkini güçlendirme ve yönetim kapasitesini arttırmaya yönelik iken, 1980'den sonra yapısal uyarlama adı altında atılan adımların ilgi odağı devletin küçültülmesi ve yürütme faaliyetlerinin azaltılması olmuştur (Aktel, & Memişoğlu, 2005: 29). Bu kapsamda kamu sektöründe yoğun şekilde özelleştirme faaliyetlerinin uygulanması ve devletin hizmet verme fonksiyonunu terk ederek bu hizmetleri özel teşebbüslere devretmesi gündeme gelmiştir. Söz konusu koşullarda vatandaş kavramı ise her anlamda ikinci plana atılarak tüketici ve müşteri üzerinde odaklanılmıştır.

Türkiye'de ise pratiğe aktarılan 1980 sonrasındaki reform dalgası şu gelişmeleri gündeme taşımıştır: 1979 yılından başlayarak 1980'li yılların ortalarına kadar süren yasal-yapısal serbestleşme ve sübvansiyonların kaldırılması gibi tasarruf önlemleri; 1985 yılından itibaren yoğunlaşan KİT'lerin özelleştirilmesi, verimlilik, etkinlik politikaları ve 1990'lı yıllardan itibaren kamu hizmetlerinde kalite, vatandaş odaklılık, yönetişim, katılım, hesap verebilirlik, saydamlık ve performansa dayalı yönetim gibi ilke ve değerlerin ön plana çıkmasıdır (Eryılmaz, 2008: 21). Kamu sektöründe uygulanması öngörülen küresel reform reçetelerinden ibaret söz konusu politikalar, ülke içi değişim sürecinin karmaşık boyutu göz ardı edilerek uygulamaya aktarılmıştır.

Bu nedenle son yıllarda Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerde oluşan başarısız reform girişimleri, reform sürecinin ülke içi koşullarla uyum sağlaması gerektiği düşüncesini ön plana çıkarmıştır. Kamu sektörüne yönelik önerilen reformlarla hedeflenen sonuçlara ulaşılamaması, sürece daha ulusal ölçekte bakılması gerekliliğini gündeme taşımıştır. Hofstede ve diğer bazı düşünürlerce yapılan araştırmalar kültürler arası farklılaşmanın, yönetim ve örgütler üzerindeki etkisine dikkat çekmiş ve reformların siyasal, yönetsel, toplumsal ve ekonomik kültürden büyük ölçüde etkilendiğini göstermiştir. Küresel model ve tekniklerin mutlaka kültürel yapının süzgecinden geçirilmesi ve daha da önemlisi özgün modeller üretilmesi gerektiği fikri ön plana çıkmıştır.

Michael Woolcock ve Lant Pritchett (2002; akt. Fukuyama, 2012: 118–121) konuya yönelik olarak ülkelerde uygulanabilecek en sağlıklı çözümlerin oldukça büyük bir çeşitliliğe sahip ve karmaşık boyutlu olması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Dolayısıyla gerçekleştirilecek her reformun etnik, bölgesel veya yerel farklılıkları içinde barındıracak çeşitliliğe sahip olması gerekliliğine dikkat

çekmişlerdir. Bu durum dış kaynaklı modern tekniklerin yerel bilgi, kısıtlamalar, fırsat ve alışkanlıklarla bir araya getirilmesi ihtiyacını ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda küresel reform reçetelerinin göz ardı ettiği yerel faktörler, son yıllardaki reform girişimlerinde uğranılan başarısızlığın en önemli nedeni olarak kabul edilmektedir.

Etik Beyanı : *Bu çalışmanın, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmayla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.*

Teşekkür : Bu *çalışmanın hazırlık sürecinde yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi hakem ve editörlerine teşekkürlerimi sunarım.*

Ethics Statement : *This study is an original study; I act in accordance with scientific ethical principles and rules from all stages of the study, including preparation, data collection, analysis and presentation of information; that I cite and include these resources in the bibliography for all data and information not obtained under this study; I declare that I have not made any changes to the data used. At any time, in the event of a situation that is against this declaration about my work, I declare that I agree with all the moral and legal consequences that may arise.*

Acknowledgement : *I would like to express my gratitude to the referees and editors of Ömer Halisdemir University Faculty of Economics and Administrative Sciences, who shaped my work in the light of scientific foundations with guidance and information during the preparation process of this study.*

KAYNAKÇA

AFS Intercultural Programs (2012). *Hofstede'nin kültürel boyutları*. Erişim Adresi: https://woca.afs.org/education/m/icl-for-afs--friends/7664/download

Akçakaya, M. (2017). e-Devlet anlayışı ve Türk kamu yönetiminde e-Devlet uygulamaları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3,* 8–31. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuiibfd/issue/35329/392223

Aktel, M., & Memişoğlu, D. (2005). Yerel yönetim reformlarının başarısızlık nedenleri. Hüseyin Özgür, Muhammet Kösecik (Ed.). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar* kitabı içinde (s. 21–39), Ankara: Nobel Yayınevi.

Alexander J., & Nank R. (2009). Public–Nonprofit partnership realizing the new public service. *Administration & Society, 41*(3), 364–386. Retrieved form https://doi.org/10.1177/0095399709332296

Altın, A. (2013). Kamu hizmeti anlayışında değişim. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(2), 101–118. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/1834/22349

Altunok, M. (2011). Türkiye'de kamu yönetimi disiplininin temelleri üzerine. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16*(3), 231–252. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/sduiibfd/issue/20823/222914

Ateş, H. (2001). İşletmeci, girişimci ve verimli yeni bir kamu yönetimi ve devlet anlayışına doğru. *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi, 25,* 45–59. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyasal/issue/609/6128#article_cite

Avcı, M. (2014). İdarenin kamu hizmeti faaliyetlerinde daralma ve dönüşüm: Özelleştirme ve regülasyon. *TAAD, 5*(16), 105–139. Erişim Adresi: https://docplayer.biz.tr/20001001-Idarenin-kamu-hizmeti-faaliyetlerinde-daralma-ve-donusum-ozellestirme-ve-regulasyon-doc-dr-mustafa-avci.html

Aydilek, E., & Kazkondu, B. Ş. (2016). Türkiye'de 1980 sonrası dönemde devlet aygıtının dönüşümü. *Akademik Bakış Dergisi, 55,* 173–194. Erişim Adresi: https://arastirmax.com/en/publication/uluslararasi-hakemli-akademik-sosyal-bilimler-dergisi/1/55/173-194-turkiyede-1980-sonrasi-donemde-devlet-aygitinin-donusumu/arid/f37eb6d9-6f47-47cc-a50b-85a30440ec78

Ayhan, E., & Önder, M. (2017). Yeni kamu hizmeti yaklaşımı: yönetişime açılan bir kapı. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 3*(2), 19–48. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/317584627_YENI_KAMU_HIZMETI_YAKLASIMI_YONETISIME_ACILAN_BIR_KAPI_NEW_PUBLIC_SERVICE_A_DOOR_TO_GOVERNANCE

Berkün S. (2017). Kamu açısından yönetim. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 6*(16), 638–664. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/33300/346570

Boyle R. (1995). *Towards a new public service.* Dublin: Instutite of Public Administration.

Coşkun, B. (2005). Türkiye'de kamu yönetiminde yeniden yapılanma tarihsel geçmiş ve genel bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi, 448,* 13–47. Erişim Adresi: http://e.ogren-sen.com/dogru/1850/index.html

Demir, K. (2014). Klasik kamu yönetimi yapısından yerelleşmeye geçiş: yönetişim kapsamında bir değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(2), 151–171. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/1832/22320

Denhardt, B. R., & Denhardt, V. J. (2000). The new public service: serving rather than steering. *Public Administration Review, 60*(6), 549–559. DOI: 10.1111/0033-3352.00117

Dinler, D. (2009). Türkiye'de güçlü devlet geleneği tezinin eleştirisi. *Praksis, 9,* 17–54. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/12298259/T%C3%BCrkiyede_G%C3%BC%C3%A7l%C3%BC_Devlet_Gelene%C4%9Fi_Tezi

Doğan H. (2000). *Türkiye'de Reformlar ve Başarının Değerlendirilmesi, Türkiye'de Devlet Denetiminde Reformlar ve Başarılarının Değerlendirilmesi.* İstanbul: TESEV.

Ekşi H. (2003). Kamu yönetiminde değişim ve yeni yönetim modelleri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9*(17), 491–500. Erişim Adresi: https://docplayer.biz.tr/26964515-Kamu-yonetiminde-degisim-ve-yeni-yonetim-modelleri.html

Eryılmaz, B. (2008). *Kamu yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

Fukuyama, F. (2012). *Devlet inşası: Yirmi birinci yüzyılda yönetişim ve dünya düzeni*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Genç, N. (2010). Yeni kamu hizmeti yaklaşımı. *Türk İdare Dergisi, 145*(466), 145–159. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/327395624_Yeni_Kamu_Hizmeti_Yaklasimi

Genç, N. (2015). Yeni kamu hizmeti: Vatandaş ve kamu yararı temelinde kamu hizmetini yeniden düşünmek. Özer Köseoğlu, Mehmet Z. Sobacı (Ed.). *Kamu yönetiminde paradigma arayışları: yeni kamu işletmeciliği ve ötesi* içinde (s.129–149). Bursa: Dora Yayınevi.

Gökçe O., & Turan E. (2008). Kamu yönetiminin dönüşümü ve dönüşümün temel unsurları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 8*(15), 175–200. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28424/302714

Gökçe, G. (2006). Devlet sınıflandırmaları ve zayıf devletlerin karakteristik özellikleri. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11*(6), 343–359. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/susead/issue/28430/302845

Göküş M. (2010). Küreselleşme sürecinin kamu hizmetine yansıması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 10*(20), 193–218. Erişim Adresi: http://dergipark.gov.tr/susead/issue/28415/302465

Görmez, K., & Bahçeci H. I (2014). Türkiye'de kamu yönetiminde değişim ya da değişmeyen kamu yönetimi. *12. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler* içinde (KAYFOR12). Fatma Neval Genç (Ed.), Aydın, 1–19.

Gözler, K. (2003). *İdare hukuku*. Bursa: Ekin Yayıncılık.

Güler, A. B. (2004). Kamu yönetimi temel kanunu tasarısı üzerine. *Hukuk ve Adalet-Eleştirel Hukuk Dergisi, 1*(2). Erişim Adresi: https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=G%C3%BCler+Kamu+y%C3%B6netimi+temel+kanunu+tasar%C4%B1s%C4%B1++%C3%BCzerin&btnG=

Güler, A. B. (2011). *Türkiye'nin yönetimi: Yapı*. Ankara: İmge Yayıncılık.

Günday, M. (2011). *İdare hukuku*. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Güner, H. (2014). Türkiye'de kamu yönetimi ve kamu yönetiminin denetimi. *Denetişim Dergisi, 14*, 65–72. Erişim Adresi: https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=T%C3%BCrkiye%E2%80%99de+Kamu+Y%C3%B6netimi+ve+Kamu+Y%C3%B6netiminin+Denetimi.+Deneti%C5%9Fim+&btnG=

Güzelsarı, S. (2004). Kamu yönetimi disiplininde yeni kamu işletmeciliği ve yönetişim yaklaşımları. Kemal M. Öktem, Uğur Ömürgönülşen (Ed.). *Kamu yönetimi gelişimi ve güncel sorunlar* içinde (s. 85–137). Ankara: İmaj Yayınevi.

Heper, M. (2018). *Türkiye'de devlet geleneği.* Ankara: Doğu Batı Yayıncılık.

Hughes, O. (1998). *Public management & administration*. USA: ST. Martin's Press.

Karahanoğulları, O. (2004). *Kamu hizmeti (Kavramlar ve Hukuksal Rejim).* Ankara: Turhan Yayıncılık.

Karasu K. (2004). Kamu yönetimi disiplininin kökenine ilişkin bir not (II. Kamu Yönetimi Forumu). *Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları,* 225–242.

Karcı, M. Ş. (2008). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının temel değerleri üzerine bir inceleme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, *16*, 40–64. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/auiibfd/issue/32318/359132

Kartal, A. (2006). *Yeni kamu yönetimi anlayışının Türkiye'ye yansıması olarak kamu yönetimi temel kanunu tasarısı* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Kaya, F. (2017). Kamu yönetimi yaklaşımlarının karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(53), 747–755. Erişim Adresi: http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334163

Kernaghan, K. (2000). The post-bureaucratic organization and public service values. *International Review of Administrative Sciences, 66,* 91–104. DOI: 10.1177/0020852300661008

Korkut, G., Acar, K. O., & Tetik, A. (2015). Yeni kamu yönetimi anlayışı ile değişen kamu hizmeti ve Türkiye İş Kurumu. *İş ve Hayat, 1*, 107–135. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29032/310461

Manning, N. (2001). The legacy of the new public management in developing countries. *International Review Of Administrative Science, 67*(2), 297–312. DOI: 10.1177/0020852301672009

Nohutçu, A. & Coşkun, B. (2005). Türkiye'de kamu yönetiminde yeniden yapılanma: Kurumsal-tarihsel perspektif, genel değerlendirme ve saptamalar. Ahmet Nohutçu, Bayram Coşkun (Ed.). *Bilgi çağında Türk kamu yönetimi'nin yeniden yapılandırılması* içinde (s. 1–36). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Nohutçu, A. (2005). Türk yönetim geleneğinde değişim: "*siyaset odaklı*" bürokrasiden "*kamu politikası odaklı"* bürokrasiye. *Muhafazakâr Düşünce*, *1*(4), 123–144. Erişim Adresi: http://www.muhafazakar.com/makaleler/oku/58

Onar, S. S. (1996). *İdare hukukunun umumi esasları*. İstanbul: İsmail Akgün.

Ömürgönülşen, U. (2003). Kamu sektörünün yönetimi sorununa yeni bir yaklaşım: Yeni kamu işletmeciliği. Muhittin Acar, Hüseyin Özgür (Ed.). *Çağdaş kamu yönetimi I* içinde (s. 3–43). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özkazanç, A. (1998). Türkiye'de siyasi iktidar tarzının dönüşümü. *Mürekkep Dergisi*, *10*(11), 14–48. Erişim Adresi:https://www.academia.edu/17407999/T%C3%BCrkiyede_Siyasi_%C4%B0ktidar_Tarz%C4%B1n%C4%B1n_D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%C3%BC_1980li_Y%C4%B1llarda_Yeni_Sa%C4%9F

Perry, J. L. (2007). Democracy and the new public service. *The American Review of Public Administration, 37*(1), 3–16. DOI: 10.1177/0275074006296091

Pollitt, C., & Bouckaert, A. G. (2011). *Public management reform: a comparative analysis-new public management, govarnance and the neo-weberyen state*. United States: Oxford University. DOI: 10.1016/S0024-6301(00)00083-2

Saklı A. R (2011). Disiplinler arası bir disiplin olarak kamu yönetimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13*(2), 97–120. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28320/300949

Sayan, Ö. İ (tarihsiz). *Türkiye'de idari sistem ve örgütlenme*. Erişim Adresi: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?Uuid=a4fd2244-a04a-0eaa9547-92e52e4fac36&groupıd=252038.

Sözen, S. (2005). *Teori ve uygulamada yeni kamu yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şahin A. (2007). Türk kamu yönetiminde reform çabaları ve uluslararası kurumsal çerçevenin etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 7*(14), 47–76. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28425/302731

Şaylan, G. (1974). *Türkiye'de kapitalizm bürokrasi ve siyasal ideoloji.* Ankara: TODAİE.

Şaylan, G. (2003). Kamu yönetimi disiplininde bunalım ve yeni açılımlar üzerine düşünceler. Burhan Aykaç, Şenol Durgun, Hüseyin Yayman (Ed.). *Türkiye'de kamu yönetimi* içinde (s. 573–593). Ankara: Yargı Yayıncılık.

Şimşek, M. Ş. (2002). *Yönetim ve organizasyon.* Konya: Günay Ofset.

Tarhan, B. A. (2010). *Türkiye'de postmodernizmle değişen siyasetin siyasal iktidara yansıması* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ütük U. (2015). Denhardt ve Denhardt'ın yeni kamu hizmeti kuramına bakış. *Sayıştay Dergisi, 99,* 47–70. Erişim Adresi: https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der99m3.pdf

Yalçın, Ü. R. (2011). *Türk kamu yönetimi reform sürecinde kamu hizmet sunumu: Değişim ve etkinlik bağlamında kamu hizmet standartları ve uygulamaları* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıkılmaz, N. (2003). Kamu Yönetimi Reformu ve Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı. *TMMOB-Metalurji Mühendisleri Odası Metalurji Dergisi.* Erişim Adresi: https://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi136/d136_1215.pdf.